

Edith Wharton

*Išties šiaurietiškas romanas,
panašus į „Vėtrų kalną“.*

HAROLD BLOOM
Amerikiečių literatūros kritikas,
Jeilio universiteto profesorius

ITANAS FROMAS

Knygute.lt

Edith Wharton

ITANAS FROMAS

Romanas

Versta iš: Edith Wharton,
Ethan Frome, 1911
Foreword copyright © Anita Shreve, 2000

Iš anglų kalbos vertė Jūratė Žeimantienė
Redagavo Vaiva Markevičiūtė

Visi šios knygos personažai yra išgalvoti.
Bet koks panašumas į tikrus asmenis, gyvus ar mirusius,
yra visiškai atsitiktinis.

Visos teisės į šį kūrinį saugomos. Šį leidinį draudžiama
atkurti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat
padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete),
išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti,
nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn be
raštiško leidėjo sutikimo.

Už draudimo nepaisymą numatyta teisinė atsakomybė.

© Jūratė Žeimantienė, vertimas iš anglų kalbos, 2023
Kotryna Šeibokaitė-Ša, knygos dizainas, 2023
© 155099737, matejphoto / iStock.com
© „Svajonių knygos“, 2023
SBN 978-609-03-1019-9

Elektroninė versija © Knygute.lt, 2024

Autorės žodis

Nors apie Naujosios Anglijos kaimo gyvenimą kai ką žinojau gerokai anksčiau, nei pasistačiau namą toje pačioje apygardoje, kurioje įkurdinau savo pramanytą Starkfildą, per ten praleistus metus daug geriau perpatau tam tikrus minėto gyvenimo ypatumus.

Bet prieš šį galutinį kūrinio pristatymą mane apėmė nerimas, kad jame pavaizduota Naujoji Anglija vis dėlto mažai teprimena mano regėtą atšiaurų ir nuostabų kraštą, išskyrus miglotą botanikos ir dialekto panašumą. Kad nors dažnai miniu klajoklinius ūgurus, astras ir plačialapius grėsvius, lygiai kaip stengiuosi atkurti šykščią vietos gyventojų kalbos manierą, vis tiek nesijaučiu iki galo atskleidusi šių dviejų giluminių klodų. Paprasčiausiai perteikiu susidarytą įspūdį; jis iš dalies paskatino mane sukurti „Itaną Fromą“ ir galbūt pasirodys priimtinas kai kuriems skaitytojams.

Tiek apie istorijos atsiradimą; daugiau nieko įdomaus apie tai neturiu pasakyti, tad norėčiau pereiti prie siužeto schemos.

Iš pat pradžių susidūriau su problema: ėmiausi gvildenti temą, kurios dramatišką, tiksliau dėsninę, kulminaciją tenka išgyventi ne tos kartos, nuo kurios prasidėjo pirmieji tragedijos veiksmai, atstovui. Šis priverstinis laikotarpis turėtų įtikinti bet ką (kaip visada įtikina mane), kad kiekviena tema (kaip rašytojas ją supranta) besąlygiškai reikalauja savitos formos ir metmenų, kaip ir Itanas Fromas, tapęs romano veikėju.

Nė akimirkos tuo neabejojau, kita vertus, tuo pat metu jaučiau, kad šios mano istorijos tema ne iš tų, kuriai galėtum sumanyti daug variacijų. Kad ją reikia dėstyti taip pat santūriai ir glaustai, kaip suvokia gyvenimą mano pagrindiniai veikėjai, mat bet koks mėginimas suteikti jų jausmams polėkio ir sudėtingumo neišvengiamai pažeistų visumą. Juk, tiesą sakant, juodu ir yra mano granito atodangos, tačiau tik pusiau iškilusios iš žemės ir vargu ar daugiau aptartos.

Toks temos ir sumanymo nesuderinamumas galbūt būtų leidęs manyti, kad pasirinkta „situacija“ galiausiai atves mane į nesėkmę. Juk kiekvieną rašytoją aplanko pasauliškąs tariamų „gerų situacijų“ pamėklės, primenančios sirenas, viliojančias link

pražūtingų uolų. Jų balsai vis skamba, verdami prieš rašytojo akis jūros miražą, kol jis klajoja po sausros nualintą dykumą vos įpusėjęs darbą. Gana gerai žinau, kokią dainą sirenos traukia, tad paprastai tol tęsiu savo nuobodų triūsą, kol jos nutyla – galbūt nusinešdamos prarastą šedevrą vaivorykštės šyduose. Bet Itano Fromo atveju visiškai šių sirenų nesibaiminau. Tai buvo pirma tema, kurios ėmiausi nė trupučio neabejodama jos vertingumu iškeltam tikslui ir santykinai tikėdama, kad įstengsiu perteikti bent dalį to, ką joje įžvelgiau.

Vėlgi kiekvienas rašytojas, „žinantis, ką nori pasakyti“ savo kūryba, aptinka šiuos dalykus ir apstulbsta patyręs, kaip sunkiuos įtaigiai perteikti be ornamentų ir draperijos ar apšvietimo triukų. O kaip tik tokią užduoti sau kėliau, kad papasakočiau Itano Fromo istoriją, ir man vis dar atrodo, kad šiuo atveju sumanyta siužeto schema pasiteisino, nors išsyk susilaukė besąlygiško kelių draugų, su kuriais iš pradžių ją pasidalinau, nepritarimo. Man iš tiesų atrodo, kad pompastiškumas priimtinas istorijose apie sudėtingus ir rafinuotus veikėjus, kuriuos rašytojas siūlo skaitytojui perprasti ir interpretuoti, bet to

visiškai nereikia, kai išprususiam skaitytojui pasakojama apie eilinius žmones. Jeigu rašytojas geba aprėpti pastaruosius supančią aplinką, nieko blogo leisti jam šiuo gebėjimu pasinaudoti. Juk pakankamai natūralu, kad jis veikia kaip prijuočiantis tarpininkas tarp paprastų veikėjų ir išrankių protų, kuriems mėgina juos pristatyti. Visa tai savaime suprantami dalykai ir juos reikia aiškinti tik tam, kas niekada nesusimąstė apie grožinę literatūrą kaip kompozicijos meną.

Mano manymu, šio romano siužeto vertinimas slypi smulkmenose. Man reikėjo sugalvoti, kokiomis priemonėmis nieko nelaukus kuo natūraliau ir vaizdingiau perkelti tragediją į pasakotojo lūpas. Galėjau leisti jam išgirsti miestelio apkalbas ir jos būtų vienu ypu atskleidusios visą reikalo esmę, tačiau tuomet būčiau praradusi du esminius kuriamo paveikslo elementus: pirma, vaizduojamų žmonių uždarumą ir nekalbumą, antra, „aptakumo“ efektą (plastiškumo prasme), išgaunamą leidžiant pažvelgti į tai, kas nutiko, tokių skirtingų žmonių, kaip Harmonas Gou ir ponija Ruta Heil, akimis. Kiekvienas iš šių mano pasirinktų metraštininkų prisideda prie pasakojimo tiek, kiek sugeba

perteikti savo požiūrį į painų ir paslaptinę nutikimą, bet tik pasakotojas turi galimybę susieti viską į visumą, tada išnarplioti ir sudėlioti teisingus akcentus.

Beje, nepretenduoju į originalumą, nes vadovavausi tokiais nuostabiais pavyzdžiais kaip „La Grande Bretèche“ ir „The Ring and the Book“, o galbūt vienintelis mano nuopelnas – gebėjimas pritaikyti minėtą patirtį savo lakoniškam pasakojimui.

Parašiau šią trumpą analizę (pirmąją per visus kūrybos metus) tik todėl, kad paaiškinčiau, kas šiuokart mane paskatino imtis plunksnos ir kodėl pasirinkau būtent tokią formą. Šiuos pirminius tikslus, bene vieninteliuos, kuriuos galima aiškiai išdėstyti, rašytojas paprastai kelia ir įgyvendina beveik instinktyviai, kol kažkokia nenusakoma jėga įkvepia jo kūrybai gyvybės ir bent trumpam apsaugo nuo dūlėjimo.

Edith Wharton

ITANAS FROMAS

Šią istoriją, tiksliau, jos nuotrupas, girdėjau iš įvairių žmonių ir, kaip nutinka panašiais atvejais, kiekvienas pasakojo ją vis kitaip.

Jeigu jums kada nors teko lankytis Starkfilde, Masačusetso valstijoje, be abejo, prisimenate paštą. O jeigu taip, turėjote matyti ir prie jo atvažiuojantį Itaną Fromą, stebėti, kaip jis sustabdo perkarusio bėrio tempiamą vežimą prie baltų fasado kolonų, tada numetęs vadeles sunkiai klibikščiuoja per akmeninį grindinį, ir klausti savęs – kas gi jis toks.

Prieš keletą metų ten pirmąsyk išvydau jį ir aš. Reginys mane prislėgė. Bet Itanas Fromas vis tiek pasirodė man labiausiai įsidėmėtinas žmogus Starkfilde, nors iš jo tebuvo likęs šešėlis. Išsiskyrė jis ne tiek aukštu ūgiu (diduma tenykščių vyrų, kitaip nei kresnesni atvykėliai, buvo augaloti ir prakaulūs), kiek stebėtina jėga, trykštančia iš visos jo povyzos, nepaisant kiekvieną žingsnį kaustančio raišumo. Veido išraiška bylojo apie atšiaurumą ir užsisklendimą, o dėl žilų plaukų ir šlubavimo iš pradžių palankiau jį senu žmogumi, taigi nuoširdžiai nustečiau išgirdęs, kad jam viso labo penkiasdešimt dveji. Šią informaciją man suteikė Harmonas Gou, vežiodavęs keleivius pašto diližanu iš Betsbridžo į Starkfildą tais laikais, kol dar

nebuvo nutiestas geležinkelis, ir pažįstantis visus kaimyninių apylinkių gyventojus.

- Kai nukentėjo per nelaimingą atsitikimą, išsyk toks ir tapo, o nutiko tai... prieš dvidešimt ketverius metus... vasarį, - paaiškino Harmonas, atmiešęs šykščius žodžius mėšiomis pauzėmis.

Tas pats šaltinis patvirtino, kad kaip tik „nelaimingas atsitikimas“ ne tik paliko gilų raudoną randą Itano Fromo kaktoje, bet dar ir suluošino dešinę kūno pusę, tad dėl sutrumpėjusios kojos vos kelių žingsnių atstumas nuo vėžimo iki pašto langelio kaskart reikalavo iš šio vyro didžiulių pastangų. Jis paprastai atidarėdavo iš savo ūkio apie vidurdienį, aš tuo pat metu kaip tik užsukdavau atsiimti laiškų, taigi mudu neretai susitikdavome priebutyje, o kartais drauge laukdavome eilėje prie grotuoto korespondencijos išdavimo langelio. Nors Fromas lankydavosi pašte reguliariai, pastebėjau, kad dažniausiai gaudavo tik vietos laikraštį ir nežiūrėdamas susibrukdavo į nutįsusių kelnių kišenę. Tiesa, retsykais paštininkas dar įteikdavo jam firminį voką, adresuotą poniai Zenobijai (arba trumpiau Zenai) From, su viršutiniame kairiame kampe ryškiai atspaustu kokio nors vaistų

tiekėjo adresu ir patentuoto preparato pavadinimu. Šiuos vokus jis irgi atsainiai įsikišdavo į kišenę įprastu judesiu, regis, jau seniai susitaikęs su panašių laiškų gausa bei įvairove, ir išeidavo, vos pastebimai linktelėjęs paštininkui.

Visi Starkfilde pažinojo Fromą ir pagarbiai sveikindavosi su juo, bet dėl jo uždaro būdo neskubėdavo bendrauti, nebent retkarčiais užkalbindavo koks miestelio senbuvis. Tada Fromas ramiai išklausydavo, įdėmiai žvelgdamas į pašnekovą mėlynomis akimis, o atsakydavo taip tyliai, kad man nė karto nepavyko nugirsti žodžių. Paskui sunkiai užsiropšdavo ant pasotės, apsisukdavo vadžias aplink kairę ranką ir lėtai pajudėdavo iš vietos į savo ūkio pusę.

- Regis, nelaimingo atsitikimo būta išties baisaus? - sykį paklausiau Harmono, žvelgdamas į nuvažiuojantį Fromą ir mintydamas, koks išvaizdus šis vyras, matyt, buvo jaunystėje, kol tapo luošiu, kaip išdidžiai laikė tobulą šviesiaplaukę galvą ant galingų pečių.

- Kaip reta, - patvirtino pašnekovas. - Kitas išsyk būtų galus atidavęs. Bet Fromai ne iš kelmo spirti. Itanas, žiūrėk, dar šimto metų sulauks.

- Viešpatėliau! - nejučia išsprūdo man, nes kaip tik tą akimirką Itanas Fromas pasisuko ant pasostės patikrinti, ar tvirtai stovi medinė dėžutė (taip pat su vaistų bendrovės žyma), ir aš pamačiau jo veidą. Tikriausiai tokia išraiška atsisirasdavo, kai Fromas manydavo, kad niekas jį nežiūri. - Šis vyras gyvens šimtą metų? Toks įspūdis, kad jis jau mirė ir kenčia pragaro kančias!

Harmonas išsitraukė iš kišenės plytelę kramtomojo tabako ir, nupjovęs galiuką, įsikišo jį už nukarusio skruosto.

- Jo bėda, kad per daug žiemų praleido Starkfilde. Gudresni vaikai sprunka iš čia.

- O kodėl gi *jis* nepasekė jų pavyzdžiu?

- Taigi kad namai buvo pilni ligonių. Juk kas nors turėjo jais rūpintis. Be Itano, daugiau nebuvo kam. Iš pradžių sunegalavo tėvas... tada motina... paskui žmona.

- O galiausiai ir jis pats nukentėjo per nelaimingą atsitikimą?

Harmonas kandžiai caktelėjo liežuvium.

- Taigi va. Ir *buvo priverstas* likti, nes nebeturėjo kur dėtis.

- Supratau. Vadinasi, tada jau jo artimiesiems teko jį prižiūrėti?

Harmonas patylėjo, uoliai nustūmė liežuviu kramtomąjį tabaką už kito skruosto ir galiausiai numykė:

- Šnekant apie priežiūrą... mano galva, tik I-tanas visą laiką rūpinasi kitais.

Nors Harmonas Gou išguldė pagrindinius įvykius, kiek leido jo protiniai ir moraliniai gebėjimai, pasakojime vis dėlto liko spragų. Man netgi pasirodė, kad kaip tik jose ir slypėjo šios mįslingos istorijos esmė. Šiaip ar taip, viena pašnekovo išvada ilgam įstrigo į atmintį ir tapo atspirties tašku vėlesnėms prielaidoms: „Jo bėda, kad per daug žiemų praleido Starkfilde...“

Ką Harmonas tuo norėjo pasakyti, supratau, kai teko pačiam užsibūti miestelyje, nors atkalkau į jį tada, kai šias atkampias vietas jau pasiekė civilizacija, tai yra geležinkelio, siuntinių ir korespondencijos pristatymo į kaimo vietoves dviračiais ir paštu laikais, kai atsirado nuolatinis susisiekimas su tarp kalnų išsibarsčiusiais miesteliais ir vietos jaunimas jau galėjo nukakti prasiblaškyti į didesnius miestus lygumose, tokius kaip Betsbridžas ir Šed Folsas, kur nestigo bibliotekų, teatrų ir Jaunųjų krikščionių asociacijos salių. Tačiau kai į Starkfildą atėjo žiema ir

miestelį užklojo balti patalai, nuolat pasipildantys vis nauju sniegu, be galo krentančiu iš blakaus dangaus, ėmiau įsivaizduoti, koks buvo čionykštis gyvenimas – tiksliau gyvenimo išsižadėjimas – Itano Fromo jaunystės metais.

Bendrovė, kurioje dirbau, atsiuntė mane prižiūrėti didelės elektrinės statybos netoli Korberio geležinkelio mazgo. Tačiau darbų tempas sulėtėjo dėl užsitęsusio dailidžių streiko, tad užstrigau artimiausiame apsistoti tinkamame miestelyje, Starkfilde, didžiąją dalį žiemos. Iš pradžių tūžau, paskui palengva pasidavęs hipnotizuojančiam kasdienybės poveikiui netgi ėmiau jausti tam tikrą niūrų pasitenkinimą. Nors pirmomis dienomis mane tiesiog stulbino kontrastas tarp gamtos gyvybingumo ir visiško bendruomenės gyvenimo apmirimo. Po gausaus gruodžio snygio stojo giedra, per dienų dienas iš skaisčiai mėlynų aukštybių liejosi ant balto kraštovaizdžio šviesos ir gryno oro srautai, teikdami jam dar daugiau blizgesio. Atrodė, tokioje pakilioje aplinkoje visi jausmai turėtų paaštrėti, kraujas sparčiau almeti gyslomis. Bet nieko panašaus: ir taip lėtas Starkfildo pulsas tapo dar vangesnis....